

NHẬN THỨC VÀ QUẢN TRIỆT TƯ TƯỞNG HỒ CHÍ MINH VỀ GIÁO DỤC TRONG HỌC TẬP, NGHIÊN CỨU một nhân tố có ý nghĩa quyết định để nâng cao chất lượng giáo dục

PGS.TS. NGHIÊM ĐÌNH VỸ

Ban Khoa giáo Trung ương

Trong tư tưởng Hồ Chí Minh - hệ thống quan điểm về cách mạng Việt Nam theo con đường xã hội chủ nghĩa - tư tưởng về giáo dục chiếm một vị trí quan trọng. Bởi vì, tư tưởng Hồ Chí Minh hình thành và phát triển trong cuộc đấu tranh giải phóng dân tộc, giải phóng xã hội và giải phóng con người. Đồng thời, tư tưởng Hồ Chí Minh cũng chỉ đạo cuộc đấu tranh cho ba sự nghiệp nêu trên mà giải phóng con người là nhiệm vụ trung tâm; bởi con người là thành viên cấu tạo nên xã hội và dân tộc, là động lực phát triển của lịch sử, giải phóng con người là mục tiêu của cuộc đấu tranh chống mọi áp bức bóc lột.

Tư tưởng Hồ Chí Minh về con người cũng thể hiện tinh cảm sâu đậm, mong muốn của Người với dân tộc, với nhân dân. Người chỉ "có một sự ham muốn, ham muốn tốt bậc, là làm sao nước ta được hoàn toàn độc lập, dân ta được hoàn toàn tự do, đồng bào ai cũng có cơm ăn áo mặc, ai cũng được học hành" (1). Tư tưởng nhân văn cách mạng này không chỉ dừng ở tình cảm, nhận thức lí luận mà biến thành chủ trương chính sách, biện pháp cụ thể, để hiện thực hoá trong thực tiễn cuộc sống. Người khẳng định: "... chúng ta tranh được tự do, độc lập rồi mà dân cư chết đói chết rét, thì tự do, độc lập cũng không làm gì. Dân chi biết rõ giá trị của tự do, của độc lập khi mà dân được ăn no, mặc đủ. Chúng ta phải thực hiện ngay:

1. Làm cho dân có ăn
2. Làm cho dân có mặc
3. Làm cho dân có chỗ ở
4. Làm cho dân có học hành." (2)

Chăm lo cho nhân dân, song tư tưởng Hồ Chí Minh không phải là sự "cứu thế", "ban ơn", "ban phúc" của các tôn giáo, dù Người cũng tiếp thu những tư tưởng tích cực của Nho giáo, Phật giáo, Thiên chúa giáo về lòng nhân ái, về sự đồng cảm với nỗi đau của người khác, về một cuộc sống tốt đẹp của cảnh trên "Niết bàn", "Thiên đường". Tư tưởng Hồ Chí Minh về con người là tư tưởng về người ở trần thế, xây dựng cảnh "bồng lai" trên trái đất khi xoá bỏ mọi áp bức, đói khổ, dốt nát. Tư

tưởng của Người là tư tưởng đấu tranh, dựa vào sức mạnh của con người theo hướng "Đem sức ta mà giải phóng cho ta".

Để cho con người vùng dậy, tự đấu tranh để tự giải phóng, phải giáo dục họ thức tỉnh và giác ngộ, đảm nhận sứ mệnh lịch sử của mình. Trong một ý nghĩa nào đó, tư tưởng về giáo dục của Hồ Chí Minh đã tiếp nhận nghĩa đầu tiên của thuật ngữ "paidagos" của Hi Lạp là "dắt dẫn ai qua đường". Hồ Chí Minh đã đưa dân tộc Việt Nam thoát khỏi tình trạng khủng hoảng của cuộc chiến tranh yêu nước chống Pháp đang trong đêm tối dường như không có đường ra. Người đã gắn cuộc đấu tranh chống chế độ *giáo dục ngu dân* với việc tố cáo chủ nghĩa thực dân, Người đã đặt giáo dục thành một nhiệm vụ quan trọng trong kháng chiến chống ngoại xâm, trong công cuộc xây dựng đất nước. Bởi vì "Một dân tộc dốt là một dân tộc yếu" (3).

Có thể nói, hiếm có một nguyên thủ quốc gia nào đặc biệt quan tâm đến giáo dục, chăm lo đến thầy giáo, cô giáo, học sinh các cấp như Chủ tịch Hồ Chí Minh. Nếu làm một bảng thống kê đầy đủ, chúng ta sẽ nhận thấy tỉ lệ các bài nói báo viết, những đoạn, những câu liên quan đến giáo dục chiếm một tỉ lệ không nhỏ trong tổng số tác phẩm của Hồ Chí Minh đã được thu thập. Người thường xuyên thăm hỏi các lớp học chống mù chữ, bổ túc văn hoá, các trường, lớp học từ mẫu giáo, vỡ lòng đến phổ thông, đại học; tham dự các cuộc hội nghị về giáo viên, những buổi họp mặt, gặp gỡ với thầy, cô giáo, những nhà quản lí giáo dục,... Sự quan tâm, chăm lo đến giáo dục của Hồ Chí Minh về thể hiện truyền thống "tôn sư trọng đạo" của dân tộc, tinh cảm của một học sinh, một thầy giáo vĩ đại - thầy giáo Nguyễn Tất Thành vừa thể hiện tầm cỡ của một nhà lãnh đạo Đảng và Nhà nước.

Trong nhận thức và trong hoạt động thực tiễn, Hồ Chí Minh đã xây dựng quan điểm mà hiện nay Đảng ta đã xác định "giáo dục là quốc sách hàng đầu", "đầu tư cho giáo dục là đầu tư phát triển" và "Phát triển giáo dục và đào tạo là một trong những động lực quan trọng thúc đẩy sự nghiệp công nghiệp hoá, hiện đại hoá, là điều kiện để phát huy nguồn lực của con người - yếu tố cơ bản để phát triển xã hội, tăng trưởng kinh tế nhanh và bền vững"(4).

Nhiều nhà nghiên cứu có cơ sở khoa học vững chắc để tôn vinh Hồ Chí Minh là một nhà giáo dục,

đồng thời là một nhà thơ, nhà sử học, nhà quân sự... Điều này không hề có sự khiên cưỡng, cũng không có sự "sung bài cả nhân". Song trước hết cần khẳng định rằng, Hồ Chí Minh là một nhà cách mạng vĩ đại, một anh hùng giải phóng dân tộc, một danh nhân văn hoá thế giới, một chiến sĩ quốc tế. Trong cuộc đấu tranh cho độc lập dân tộc, cho sự tiến bộ cách mạng của xã hội chủ nghĩa trên phạm vi toàn thế giới, Hồ Chí Minh đã sử dụng nhiều ngành khoa học, văn học, nghệ thuật làm vũ khí. Chính vì vậy, Người đã góp phần xây dựng và phát triển nhiều ngành khoa học, trong đó có khoa học giáo dục.

Tuy nhiên, khoa học giáo dục của Hồ Chí Minh không chỉ giới hạn trong việc nghiên cứu để xuất, những nguyên lý, nguyên tắc về giáo dục, các biện pháp sư phạm mà là quan điểm tư tưởng về giáo dục. Có thể nói một cách chính xác: tư tưởng giáo dục của Hồ Chí Minh là *tư tưởng chính trị- giáo dục*, có vai trò, nhiệm vụ trong việc chỉ đạo về nhận thức quan điểm, đường lối, chính sách và hoạt động thực tiễn với những biện pháp có hiệu quả cao. Li luận và thực tiễn giáo dục ở Hồ Chí Minh quện chặt với nhau và trở thành tư tưởng giáo dục.

Vì vậy, học tập tư tưởng Hồ Chí Minh về giáo dục phải tiến hành kết hợp hữu cơ việc nắm vững những quan điểm tư tưởng của Người, với tư cách là một khoa học, với hành động thực tiễn. Điều này hoàn toàn phù hợp với phương pháp luận Hồ Chí Minh về "học đi đôi với hành", "li luận gắn với thực tiễn".

Hiện nay, trong giới nghiên cứu nói chung, những nhà giáo dục nói riêng còn chưa nhận thức đầy đủ vai trò, vị trí của tư tưởng Hồ Chí Minh về giáo dục và quản trị, thể hiện tư tưởng của Người trong thực tiễn giáo dục. Cụ thể là, đến nay, trong hệ thống nghiên cứu khoa học từ cấp sở đến cấp nhà nước về *Tư tưởng Hồ Chí Minh* chưa có một chuyên khảo riêng nói đến tư tưởng Hồ Chí Minh về giáo dục. *Tư tưởng Hồ Chí Minh về giáo dục* được trình bày lần những đề tài, chuyên khảo về văn hoá, về con người, về chính sách đối với con người... Trong chương trình "*Tư tưởng Hồ Chí Minh*" ở các trường Đảng các cấp, trường đại học và cao đẳng, kể cả trường sư phạm vẫn chưa có một phần riêng *Tư tưởng Hồ Chí Minh về giáo dục*. Đã đến lúc điều này cần được bổ sung, phải đưa vào chương trình dạy học bộ môn "*Tư tưởng Hồ Chí Minh về giáo dục*", trước hết trong các trường sư phạm.

Điều quan trọng hơn, tư tưởng Hồ Chí Minh cần được quán triệt trong thực tiễn giáo dục. Một trong nhiều nguyên nhân khách quan và chủ quan làm cho giáo dục nước ta trong một số năm qua bị giảm sút về đạo đức tư tưởng, kĩ năng thực hành... một phần là do không quán triệt đầy đủ, sâu sắc, có hệ thống tư tưởng Hồ Chí Minh về giáo dục.

Vì vậy, cần nhận thức và thực hiện đầy đủ tư

tưởng Hồ Chí Minh về giáo dục trên các mặt chủ yếu sau đây:

1) *Ý nghĩa vai trò của giáo dục trong xây dựng và bảo vệ Tổ quốc*. Có thể nhận thấy rõ điều này ở nội dung các câu nói của Người "Vì lợi ích mười năm thì phải trồng cây, vì lợi ích trăm năm thì phải trồng người" (5), "Muốn xây dựng chủ nghĩa xã hội, trước hết cần có những con người xã hội chủ nghĩa" (6).

2) *Tầm quan trọng của vấn đề xác định việc thể hiện mục tiêu giáo dục*. Mỗi thời đại, chế độ xã hội có mục tiêu giáo dục về quan tâm đến giáo dục thể hệ trẻ, vì vậy trong "*Thư gửi các em học sinh*" (1945), Bác Hồ đã căn dặn HS phải chăm học và ý thức rõ rằng: "Non sông Việt Nam có trở nên tươi đẹp hay không, dân tộc Việt Nam có bước tới đài vinh quang để sánh vai với các cường quốc năm châu được hay không, chính là nhờ một phần lớn ở công học tập của các em" (7). Trong *Di chúc* thiêng liêng của mình, Người đã khẳng định: "Bồi dưỡng thế hệ cách mạng cho đời sau là một việc rất quan trọng và rất cần thiết" (8). Nhận thức điều này những người công tác giáo dục sẽ tự hào, yên tâm với nghề nghiệp có trách nhiệm cao với công việc đang đảm nhận, khắc phục được những sai lầm thường gặp trong công tác, đặc biệt xu hướng *thương mai hoá giáo dục* hiện nay.

3) *Giáo dục là quyền lợi và trách nhiệm của mọi người*. Đây là quan điểm "giáo dục là sự nghiệp của quần chúng" và là một trong những mục tiêu cơ bản mà cách mạng phải đem lại cho quần chúng nhân dân. Dân trí có năng cao, cách mạng mới thành công, đất nước mới phát triển. Phương châm "người biết chữ dạy cho người chưa biết chữ" là một giải pháp tinh tế để chống "giác dốt", để củng cố chính quyền dân chủ nhân dân vừa mới được thành lập, khi nước nhà mới giành được độc lập. Trong xây dựng chủ nghĩa xã hội không chỉ chống mù chữ, chống *tai mù chữ* mà phải nâng cao trình độ khoa học kĩ thuật cho đông đảo nhân dân. Điều này đòi hỏi phải phần đầu liên tục, gian khổ, phải xây dựng xã hội học tập. Mặt khác, cần đồng viên nhân dân có trách nhiệm xây dựng giáo dục trên nhiều mặt về nội dung và phương pháp dạy học, cũng như cơ sở vật chất, thực hiện tốt chủ trương xã hội hoá giáo dục của Đảng, tạo điều kiện cho mọi người, mọi lứa tuổi được học tập thường xuyên, suốt đời.

4) *Phải quán triệt nội dung tư tưởng Hồ Chí Minh trong mọi hoạt động của nhà trường*, qua các môn học nhất là các bộ môn khoa học xã hội, đặc biệt là *Văn học, Lịch sử, Giáo dục công dân*... Công việc này đã được chú trọng từ lâu, đã đạt được một số thành tựu nhất định, song cần tiến hành một cách cụ thể, có hệ thống, sâu sắc hơn

(Xem tiếp trang 14)